

ГАРЧИГ

- 1. Хадын худгийн нүүрсний уурхайн товч танилцуулга**
 - 1.1. Уурхайн байршил газар зүйн тогтоц**
 - 1.2. Байгаль орчны суурь нөхцөл**
 - 1.3. Ордын геологийн тогтоц**
 - 1.4. Ашиглалтын технологи**
- 2. Хадын худгийн нүүрсний уурхайн болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөлөл**
 - 2.1. Усан орчинд үзүүлэх гол сөрөг нөлөөлөл**
 - 2.2. Агаар орчинд үзүүлэх гол сөрөг нөлөөлөл**
 - 2.3. Хөрс орчинд үзүүлэх гол сөрөг нөлөөлөл**
 - 2.4. Ургамал орчин болон амьтны аймагт үзүүлэх гол сөрөг нөлөөлөл**
- 3. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт**
 - 3.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө**
 - 3.2. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө**
 - 3.3. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө**
 - 3.4. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө**
 - 3.5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө**
 - 3.6. Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө**
 - 3.7. Хог хаягдалын менежментийн төлөвлөгөө**
 - 3.8. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө**
 - 3.9. Орчны хяналт шинжилгээний төлөвлөгөө**
 - 3.10. 2025 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь**
 - 3.11. 2025 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын задаргаа**

1. ХАДЫН ХУДАГ НҮҮРСНИЙ УУРХАЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хадын худгийн нүүрсний орд нь Дорнод аймгийн Матад сумын нутаг дэвсгэрт хамаарагдана. Ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай нь Улаанбаатар хотоос 683 км, Чойбалсан хотоос урагш 130 км, хамгийн ойрын Матад сумын төвөөс баруун, баруун хойш 50 км-т байрлах ба Сүхбаатар аймгийн Эрдэнэцагаан суманд орших Бичигтийн хилийн боомтоос 178 км-т оршино. Монгол орны байр зүйн зургийн L-50-38-р хавтгайд байрладаг.

Уурхайн ашиглалтыг Ашигт малтмалын тухай Монгол улсын хууль болон холбогдох бусад хууль, журам, зааврын дагуу жил бүрийн “Уулын ажлын төлөвлөгөө” болон “Байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр”-ийг боловсруулан батлуулж түүний дагуу уулын ажил, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлыг гүйцэтгэж ирсэн.

Хадын Худаг нүүрсний уурхай нь уул уурхайн зориулалтын тоног төхөөрөмжөөр бүрэн тоноглогдсон бөгөөд 3м³ шанаганы багтаамжтай Hyundai 450 lc, Hyundai 500 lc маркийн экскаватор, ZL50 маркийн авто ачигч, shacman маркийн автосамосвал ажиллахаар төлөвлөж байна.

Байгалийн нөхөн сэргээгдэхгүй баялгийг хаягдалгүй иж бүрэн олборлож, орчин үеийн тэргүүний техник, технологийг ашиглан хэрэглэгчдийг чанар сайтай нүүрсээр хангах зорилт тавин ажиллаж байна.

Хадын Худаг нүүрсний уурхайн Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг 2023 онд “Газар дэлхий” ХХК-иар хийлгэсэн бөгөөд уг үнэлгээг үндэслэн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын Сайдын 2016 оны 01-р сарын 06-ны өдрийн А-05 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах, тайлагнах, хянан батлах журам”-ын дагуу 2025 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулав.

Лицензээр олгогдсон талбайн булангийн цэгүүдийн газарзүйн солбицол

Хүснэгт №1

№	MV-021221			
	уртраг	өргөрөг	X	Y
1	114° 53' 2.53"	46° 55' 9.79"	334064.2570	5203985.5380
2	114° 53' 2.54"	46° 57' 1.8"	336029.3060	5203931.1481
3	114° 48' 2.53"	46° 57' 1.8"	335972.4144	5201863.0749
4	114° 48' 2.52"	46° 55' 9.79"	334556.2421	5201902.1954

Дорнод аймгийн Матад сумын нутаг нь Ургамал газарзүйн мужлалаар Дагуур Монголын хээрийн провинци, Дорнод Монголын хээрийн тойрог, Югзэрийн районд

хамрагдана. Энэ районы ерөнхий өндөр далайн түвшнээс дээш 900-1100м өргөгдсөн байна. Хадын Худаг нүүрсний орд орчмын газрын гадаргуу нь талархаг, үргэлжилсэн уул нуруу байхгүй, ухаа гүвээнүүд, харьцангуй өндрөөрөө хэдэн арван метр байхаас гадна орой нь ялимгүй бөмбөгөр хэлбэртэй байдаг.

Зам харилцаа: Зам харилцааны хувьд Матад сум болон бусад сумдтай ердийн хөрсөн замаар холбогдоно. Харин уурхайгаас Бичигтийн боомт хүртэл сайжруулсан шороон замын батлагдсан трасстай. Замын ажил хийгдэж эхлэхээр бэлтгэл ажил хийгдэж байна.

Цахилгаан хангамж: Уурхайн үндсэн цахилгаан хэрэглэгч нь ус зайлуулах насос, уурхайн болон тосгоны гэрэлтүүлэг, ажлын байрны гэрэлтүүлэг зэрэг юм. Сонгосон тоног төхөөрөмжид хэрэглэх чадлаас хамааруулан 50-100KW-ын дизель генератор ажилладаг.

Хадын худгийн уурхайгаас 18 км зайд орших “Спек” ХХК-ийн жоншны уурхай цахилгаан станц барихаар төлөвлөж байгаа бөгөөд дээрх төсөл амжилттай хэрэгжсэн тохиолдолд байнгын эрчим хүчинд холбогдох боломжтой.

Барилга байгууламж: Уурхайн ажилчдын болон захиргаа, үйлчилгээний тохилог байртай. 2025 онд шинээр уурхайн тосгон байгуулахаар төлөвлөн ажиллаж 2023 онд нөлөөлөх байдлын үнэлгээг “Газар дэлхий” ХХК-р хийлгэж холбогдох байгууллагаар баталгаажуулсан.

Холбоо: Матад сумын төвд холбооны салбартай. Мөн хөдөлгөөнт холбооны сүлжээтэй. Хадын худгийн уурхай нь одоогоор суурин G-MOBILE болон Starlink сансрын хиймэл дагуулын интернетийн харилцаа холбооны сүлжээнд холбогдсон.

Цаг уур, уур амьсгал, ус зүй: Уурхайн орчимд булаг шанд гол горхи байхгүй. Унд усны хэрэгцээг гүний худгаас хангадаг бөгөөд малчдын хэрэгцээнд гаргаж өгсөн худагтай. Цаг уурын хувьд эрс тэс өвөлдөө багадаа -20 С ихдээ -35 С хүрч хүйтэрдэг. Зуны улиралд +25 С-ээс +35 С хүртэл халдаг.

1.1 Байгаль орчны суурь нөхцөл

Цаг уур, уур амьсгалын нөхцөл

Матад сумын орчим баруун ба баруун өмнөд захаар муссон салхины үйлчилгээ мэдэгдэхүйц байдаг байна. Өвлийн улиралд гэнэтийн дулааралт бараг ажиглагддаггүй бол зуны улиралд гэнэтийн хүйтрэлт хааяа тохиолдоно. Хавар, намрын улирал богинохон, халуун хүйтний солилцоо эрс байдаг.

Цаг уурын хувьд эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, зун нь богино, халуун хуурай, хамгийн халуун үе 6, 7 ба 8-р сарууд бөгөөд +35 С хүрдэг. Өвөл урт, хүйтэн, цас багатай, хамгийн хүйтэн үе 1, 2-р сарууд бөгөөд -35 С, хааяа -40 С хүрдэг. Жилд дунджаар 200-300 мм тунадас унадаг ба түүний ихэнх буюу 60-80 % нь зундаа 7, 8-р сард орно. Өвөлдөө хур тунадсаар бага, жилийн дунджийн 1.5-3.0 % нь ордог ба цасан бүрхүүл удаан тогтохгүй ууршлын (сублимаци) улмаас ууршиж үгүй болно.

Хавар, намартаа баруун хойноос, зүүн урагшаа чиглэлийн салхи ихтэй дунджаар 10-20 м/сек байдаг боловч хааяа гамшгийн хэмжээнд хүрч (40 м/сек) хүн болон олон тооны мал, амьтан сүйрүүлж байсан удаатай.. Тус мужид анхны хүйтрэл 9 дүгээр сарын 12-20-ны хооронд, эцсийн хүйтрэл 5-р сарын 19-24-ний хооронд тохиолдоно. Хүйтрэлгүй хугацаа 112-139 хоног ба чийгийн хангамж энэ мужид олон жилийн дунджаар 1.0 орчим байгаа нь харьцангуйгаар бусад нутгаас их тул чийглэг дүү нутагт орно. Жилийн дундаж агаарын температур 0.4 градус байгаа нь жилийн туршид эерэг утгатай температур давамгайлдгийг гэрчилнэ.

Гадаргын усан сүлжээ, газрын доорх ус

Хадын Худаг нүүрсний орд орчмын нутаг дэвсгэрт байнгын устай гол, горхи бараг байхгүй бөгөөд ордоос зүүн тийш 10км-т Эхийн булаг гэдэг 1.4 л/с ундаргатай жижиг булгаас өөр гадаргын ус тус районд байхгүй. Харин уурхайн ашиглалтын явцад гүний усыг шавхан зайлуулж байгаа боловч хүн амын унданд хэрэглэдэггүй. Ундны усны хэрэгцээгээ ордоос хойш 10 км-т орших гүний худгаас хангадаг.

Хадын Худаг нүүрсний уурхайн орчмын хөрсөн бүрхэвч

Хадын Худаг нүүрсний уурхай нь хөрс-газарзүйн мужлалаар Төв Азийн Хангайн их мужийн холимог бүсшилийн Дорнод Монголын 21-р тойрогт багтах ба хөрсөн бүрхэвчийн хувьд толгодорхог газраар нимгэн хар хүрэн, хөндий тал газраар хар хүрэн, нугат хар хүрэн, үлдмэл нугат хар хүрэн хөрс зонхилон тархана [БНМАУ-ын Үндэсний атлас, 1990].

Хөрс үүсгэгч эх чулуулаг нь гол төлөв элювийн, элюви-делювийн болон делювийн дунд шавранцар, хөнгөн шавранцар, элсэнцэр хурдастай байна. Ширхгийн бүрэлдэхүүнээр/механик бүрэлдэхүүн/ дунд ба хөнгөн шавранцар, толгодын хоорондох хур бороо ихтэй үед ус урсдаг ам хөндийн хэсгээр элс, хайрганы хуримтлал ихтэй зэрэг янз бүр байна.

Нүүрсний орд газрын орчимд 2 үндсэн хэв шинжид хамрагдах 5 төрлийн хөрс тархсан байна. Үүнд:

1. Дунд зэргийн зузаан хар хүрэн
2. Мараалаг хар хүрэн
3. Нугархаг мараалаг хар хүрэн
4. Ялзмагт давхаргадаа сайргархаг үетэй хар хүрэн
5. Аллювийн хайрган

Ургамлан нөмрөг

Уурхайн эдэлбэр нь ургамал газарзүйн мужлалаар Дагуур Монголын хээрийн провинци, Дорнод Монголын хээрийн тойрог, Югзэрийн районд хамрагдана.

Энд ургамлын бүрхэвчийн хувьд 50-60% бүрхэцтэй, арви харьцангуй сийрэг ургамлан нөмрөгтэй болно. Мөн бусад ургамал-газарзүйн тойрогтой харьцуулбал зүйлийн бүрдлийн хувьд нийт 39овог, 104 төрөлд хамаарах 175 зүйл ургамал бүртгэгдсэн байна.

Тус орд газар нь уурхайн ашиглалт явуулж эхлэхээс өмнө бэлчээрийн эдэлбэр байсан. Уурхай орчмын нутаг дэвсгэр нь ерөнхийдөө чулуурхаг хээрийн шинжийг илтгэсэн хиаг-үетэнт бүлгэмдэл бүхий бэлчээрийн хэв шинжтэй хааяа нэг шингэн дэрс энд тэнд ургасан байна.

Амьтны аймаг

Хадын Худаг нүүрсний уурхайн тусгай зөвшөөрөлтэй талбайн дийлэнх хэсгийг хялгана зонхилсон хуурай тал хээр нутаг эзлэх тул амьдрах орчны олон янз байдал хомс юм. Махчин шувууд үүрлэхэд тохиромжтой хад асгатай уулс бага тул сар, бүргэд зэрэг махчин шувууд газар үүрлэсэн байхтай тааралдана. Хоёр нутагтнаас монгол бах,мөлхөгчдөөс монгол гүрвэл, бамбай хоншоорт могой оршин амьдарна. Уурхайн газрын суурин шувууд нь тал хээрт бүрэн зохицсон зүйлүүд байдаг. Тухайлбал, махчидаас идлэг шонхор, шилийн сар, талын сар, тарважи бүргэд зэрэг зүйлүүд, бор шувуутнаас шоорон эвэрт болжмор, боролзой богширго, монгол болжмор, монгол божирог, мөн наран бөднө, дагуур ятуу зэрэг шувууд түгээмэл тархсан. Дулааны улиралд тогтоол устай газрууд болон нуур бараадан өвөгт тогоруунууд нүүдэллэн ирж үржих ба талын уснуудад хондон ангир, анхидал ангир болон эргийн нүүдлийн шувууд зусаж үрждэг. Монгол орны ховор шувуудаас бүс нутгийн хэмжээнд улаан дансны үнэлгээгээр “эмзэг” ангилалд орсон хонин тоодог, цэн тогоруу, идлэг шонхор, “ховордож болзошгүй” ангилалд орсон зээрд дэглий, усны бух шувуу, шар элэгт хөмрөг Тосон Хулстайд ажиглагдана.

Матад сумын нутаг дахь цагаан зээр: Цагаан зээр нь Монгол орны хөхтөний улаан дансны үнэлгээгээр “устаж болзошгүй” ангилалд орсон (Clark, 2006). Зээрийн тоо

толгойн талаар харилцан адилгүй мэдээ баримт бий. Цагаан зээр нь 2002 оны тооллогоор Дорнод Монголд 80000-90000 зээр (Olson 2005), агаарын тооллогоор 2.6 сая (Луцкеина 1990) гэж тооцсон. 1996-2011 оны хооронд хууль бус агнуур, ган зуд, өвчин эмгэг гэх мэт шалтгаанаар популяци 50% буурсан гэж үзээд бүс нутгийн хэмжээнд “устаж болзошгүй” ангилалд оруулжээ.

1.2 Геологийн тогтоц

Хадын худгийн хүрэн нүүрсний орд хотгорт тархсан доод цэрдийн тунамал хурдсанд оршино. Энэ хурдас дээд юрийн хүчиллэг эффүзив чулуулаг дээр өнцгийн үл нийцлэг байдлаар хучиж байршина. Судалгааны талбайд Девон, Перм, Цэрдийн тунамал, вулканоген хувирмал чулуулгууд болон Дөрөвдөгчийн сэвсгэр хурдаснууд тархсан. Интрузив чулуулгаас Перм, Триасын настай ба түрүү Пермийн настай субвулкан биетүүд талбайд тархсан байдаг.

Ордын нөөц

Хадын худгийн хүрэн нүүрсний ордын талбайд 2016-2017 онуудад хийгдсэн нарийвчилсан хайгуулын ажлын үр дүнд 2018 оны 7-р сарын 9 өдрийн Уул Уурхай, Хүнд Үйлдвэрийн Яамны ЭБМЗ-ийн ХХ-10-14 дугаартай дүгнэлтээр В зэрэглэлээр /чулууны үетэй/ 66,359.6 мян.тн, С зэрэглэлээр /чулууны үетэй/ 6,097.5 мян.тн, нийт В+С зэргээр чулууны үетэй нийт 72,457 мян.тн хүрэн нүүрсний нөөц батлагдан улсын нөөцийн нэгдсэн бүртгэлд бүртгэсэн.

1.3. Ордын уул техникийн нөхцөл

Хадын Худаг орд нь 5-8⁰ налуутай брахиосинклиналь маягийн структуртай. Нүүрс агуулагч давхарга нь нүүрсний 2 үе, үйлдвэрлэлийн ач холбогдолгүй хэд хэдэн жижиг үеэс тогтоно. Нүүрсний давхарга нь зах хэсгээрээ газрын гадаргууд гаран сэвсгэр хурдсаар хучигдсан дээш харсан тогоо маягийн хэлбэртэй байна.

Элсэн чулуу: Цайвар саарал өнгөтэй, том, дунд ширхэгтэй, холимог найрлагатай. Лабораторийн шинжилгээнээс үзэхэд эзэлхүүн жин–1.65 г/м³, шахалтын бат бөх 23.8кг/см² байна.

Алевролит: Ногоовтор саарал өнгөтэй, бага талбайд тархалттай. Лабораторийн шинжилгээнээс үзэхэд эзэлхүүн жин 1.73-1.74г/см³, шахалтын бат бөх 32.8-35.3кг/см² байх ба энэ хурдас хуулах хөрсийг голчлон бүрэлдүүлнэ.

Нүүрс: Лабораторийн шинжилгээнээс үзэхэд эзэлхүүн жин 1.25тн/м^3 , хувийн жин 1.7 тн/м^3 . Эндээс үзэхэд уурхайн ханын тогтворжилт үндсэн дээд доод цэрдийн настай хурдсын найрлага бүтцээс хамааралтай байна.

Хөрсний гулгалт: Олборлолт нь нуралт үүсгэхээс гадна нуралтыг мөн идэвхжүүлдэг. Хөрсний өнгөн хэсэгт нар салхины үйлчилгээнээс болон, олборлолтоос чулуу шороон биетийн бат бэх тогтвортой байдал алдагдаж түүнчлэн бороо хур тунадасны нөлөөгөөр тогтворжилтын сулралыг улам нэмэгдүүлснээр тэр хэсэгт хөрсний гулгалт үүсдэг.

1.4 Ашиглалтын систем ба уулын үндсэн тоног төхөөрөмж

Уурхайн ашиглалтын технологи нь дараах үндсэн ажилбаруудаас бүрдэнэ. Үүнд:

- Шимт хөрсийг хуулж тусад нь овоолог үүсгэх
- Хоосон чулуулгийг хуулж, гадаад овоолго руу тээвэрлэх
- Нүүрс олборлож гадаад складанд нөөцлөх
- Нүүрсний складнаас гадаад тээвэрт ачиж, тээвэрлэх
- Хөрсийг уурхайн овоолго руу тээвэрлэх
- Уурхайд тогтсон хур тунадасны усыг ил зумфны аргаар зайлуулах
- Техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх

Ил уурхайн ажиллах горим: Уурхайн ажиллах горимыг захиалагч байгууллагын техникийн даалгавар, уурхайн жилийн хүчин чадалтай нь уялдуулан дараах байдлаар сонгов. Үүнд:

- Жилийн хуанлийн өдөр -365 хоног
- Баяр ёслолын үеийн амралтын өдөр -5 хоног
- Улирлын сул зогсолт-120 хоног
- Цаг агаарын хүндрэл-10 хоног
- Засвар үйлчилгээ хийх өдөр-20 хоног
- Жилд ажиллах ажлын өдөр-210 хоног
- Нэг хоног дахь ээлжийн тоо -2
- Нэг ээлжийн үргэлжлэх хугацаа -10 цаг
- Ээлжийн цэвэр ажиллах цаг -8 цаг

Нүүрс олборлолт, хөрс хуулалтын ажил I, II, III, IV улиралд явагдах бөгөөд нүүрс борлуулалтын ажлыг бүтэн жилийн тасралтгүй горимоор явуулна.

Амралт, баяр ёслол, цаг агаарын саатал ба бусад нөлөөллийн өдрүүдийг тооцон хасахад 2025 онд ажлын 210 хоног, нүүрс борлуулалт 210 хоног ажиллана.

Ашиглалтын системийн параметрууд

- Ордын геологийн тогтоц, хөрсний чулуулгийн физик-механикийн шинж чанарыг үндэслэн уурхайн ерөнхий налуугийн өнцгийг 18-23⁰-аар тогтоосон
- Уурхайд ажиллах үндсэн тоног төхөөрөмжүүдийн параметрийг үндэслэн хөрс хуулалт нүүрс ашиглалтын үеийн доголын өндрийг 4-5 м-ээр тогтоосон.
- Ажлын талбайн өргөн 30-50м
- Мөргөцөгт ажиллах экскаваторын орлын өргөн дунджаар 10м
- Доголын налуугийн өнцөг нь 45⁰-55⁰ хүртэл
- Замын өргөн 15 м тус тус байна

Хөрс хуулалт

2025 оны уулын ажлын төлөвлөгөөнд 4,550 мян.м³ хөрс хуулахаар төлөвлөсөн. Хөрс хуулалтын ажлыг дөрвөн улиралд гүйцэтгэнэ. Хөрс хуулалт хийхээс өмнө тухайн хэсгийн үржил шимт хөрсийг хуулж тусад нь овоолж хадгалах ба зарим хэсгийг шууд нөхөн сэргээлтэд ашиглана. Хуулсан хөрсийг гадаад овоолгод овоолохоос гадна олборлолт дууссан талбайд хурааж дотоод овоолго байгуулна.

Олборлолт болон хөрс хуулалтын ажилд Hyundai 450LC-7A, Hyundai 500LC-7A маркийн экскаватор, ZL50, маркийн авто ачигч, shacman маркийн автосамосвалын хослол ажиллана.

Уулын үндсэн тоног төхөөрөмжүүд:

№	Тоног төхөөрөмжийн нэр, марк	Үзүүлэлт	Тоо ширхэг
1	Экскаватор - Hyundai 450LC	3 м.куб	1
2	Экскаватор - Hyundai 500LC	3.2 м.куб	2
3	Автосамосвал - shacman	25 т	12
4	Утгуурт ачигч - Luigong-LG-50	3 м.куб	3
5	Усны машин	-	1
6	Түлшний машин	-	1
7	Дизель станц Д-100	-	3

Уулын ажлыг оператор компани ажиллуулахаар төлөвлөж байна.

Уурхайн хөрс хуулалт, нүүрс олборлолт, гадаад тээврийг эрх бүхий дотоодын аж ахуй нэгж ажиллах хүч боловсон хүчин болон техникийн бэлэн байдал 80-85% хувьтай 3м³

шанагны багтаамжтай экскаватор, түүний түгээмэл хослол болон 25тн дээш даацтай автосамосвал бусад туслах тоног төхөөрөмжийг ажиллуулахаар гэрээ хийхээр төлөвлөөд байна.

Овоолго

Хадын Худаг ордын хөрсний овоолгыг гадаад овоолготойгоор шийдвэрлэхээр тусгасан байдаг. 2025 онд уурхайгаас 4,550 мян.м³ хөрс хуулалт хийж, хөрсний гадаад, дотоод овоолго үүсгэхээр төлөвлөөд байна. Уурхайгаас хуулах хөрсийг уурхайн талд байрлах гадаад овоолго үүсгэнэ. Хөрсний овоолго байгуулах талбай нь харьцангуй тэгш, ерөнхий хэвгий нь уурхай тал уруугаа (дунджаар 2-3⁰), овоолго байгуулах талбайн баруун жигүүрээр уурхайн эцсийн хил тулж байгаа нь хур бороотой үед түүгээр ус урсах, улмаар хөрсний овоолго угаагдаж уурхай уруу түрэгдэн орох аюултай юм.Овоолгын ажилд ашиглаж байгаа Luigong-ZL50 маркийн ачигчийг овоолгын ажилд ажиллуулахаар тооцов.

Хуулсан хөрсийг тээвэрлэж ашиглалт явуулах талбайгаас 0,6-1 км зайд, уурхайн гадаад овоолгод овоолно. Гадаад болон шимт хөрсний овоолго байгуулах талбай нь ашигт малтмал ашиглах лицензээр олгогдсон талбайд бүрэн багтахгүй тул түүний зарим хэсгийг Эрдэнэцагаан сумын Засаг даргын шийдвэрээр олгосон, газар эзэмших зөвшөөрөлтэй талбайд байгуулна. Овоолго байгуулахад болон нөхөн сэргээлтийн ажилд ZL50 маркийн авто ачигчууд ажиллана.

Мөн уурхайгаас 0.3 км зайд байгуулсан агуулахад нүүрсийг тээвэрлэн овоолж байна. Тус агуулахаас ZL50 маркийн авто ачигчуудаар 70-80 тоннын даацтай автосамосвалд нүүрс ачиж Бичигтийн гаалийн хяналтын талбай руу тээвэрлэн экспортлохоос гадна дотоодын борлуулалт хийнэ.

Нүүрс олборлолт

Нээж авахад бэлэн болсон нүүрсийг Hyundai 450LC-7A, Hyundai 500LC-7A маркийн экскаватораар тээврийн хэрэгсэлд ачна.

Уурхай нь 2025 онд 2,000 мян.тн нүүрс олборлохоор төлөвлөсөн. Нүүрс олборлолтыг I, II, III, IV улиралд гүйцэтгэх ба борлуулалтын ажлыг давхар он дуустал явуулна.

Нүүрсний давхарга дахь өгөршсөн, чанар муутай нүүрс болон шавар чулууны үеийг урвуу шанагатай экскаватораар ангилан ялгана.

Хөрс тээвэрлэлтэд 25тн даацтай Shacman маркийн автосамосвал ажиллана. Хөрсийг уурхайн нөөц тооцоолсон хилийн гадна, уурхайгаас 0.5-1.0 км зайд байгуулсан гадаад овоолгод тээвэрлэнэ.

Олборлосон нүүрсийг уурхайгаас 1.0 км зайд байгуулсан агуулахад тээвэрлэн овоолж хадгалдаг ба тус агуулахаас борлуулалт хийнэ.

Зам, тээвэр

Бичигтийн боомт дахь нүүрсний гаалийн хяналтын талбай хүртэл 178 км газар сайжруулсан шороон замаар холбогдох ажил хийгдэж байгаа. Нүүрс тээвэрлэлтийн замыг туслан гүйцэтгэгч гэрээт компани хийж байгаа.

Нүүрс тээврийн автомашинууд хилээс уурхай, уурхайгаас хилийн хооронд тээвэрлэлт хийх олон улсын тээврийн компанитай гэрээ хийж тээвэрлэдэг.

2025 онд уурхайгаас нийт 2,000 мян.тн нүүрсийг экспортод болон дотоод зах зээлд олборлон, борлуулах ба ажлын цаг, баяр ёслол, амралтын өдрүүдийг хасаж тооцоход нүүрс тээвэрлэлтэд 240 өдөр ажиллана. Өдөрт дунджаар 10-12 нүүрс тээврийн машин орох ба 1 машин 70 -78тн орчим нүүрсийг тээвэрлэдэг.

БНХАУ-д экспортлох нүүрсийг 70-80 тн-ын даацтай автосамосвалуудад ачиж Бичигтийн боомт дахь гаалийн хяналтын талбайд буулгана. Тээвэрлэсэн нүүрсийг Гаалийн хяналтын талбайд нөөцөлж улмаар БНХАУ руу экспортолно.

2. ХАДЫН ХУДГИЙН НҮҮРСНИЙ УУРХАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ БОЛОН ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Хадын худгийн нүүрсний орд ашиглах төсөлөөс байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дор жагсаав. Хүснэгтэд тэмдэглэхдээ сөрөг нөлөөлөл үзүүлбэл Х, нөлөө үзүүлэхгүй бол 0, эерэг нөлөө үзүүлбэл + тэмдгийг ашиглав.

Байгаль орчны нөлөөллийн тойм

Байгаль орчны элементүүд		Агаарын чанар	Усны чанар	Газрын доорхи усны чанар	Ургамлын бүтцийн өөрчлөлт	Амьтны аймаг	Хөрсний хими физик шинж/ч	Геологийн тогтоц	Нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл	Нийт дүн
№	Төслийн үйл ажиллагаа									
1	Шимт хөрс хуулалт	х	0	0	х	х	х	0	х	5
2	Шимт хөрс хадгалалт	0	0	0	х	х	х	0	х	4
3	Хөрс хуулалт	х	х	х	х	х	х	х	х	8
4	Хөрс тээвэрлэлт	х	0	0	х	х	х	0	х	4
5	Хөрсний гадаад овоолго	х	0	0	х	х	х	0	х	5
6	Ахуйн хаягдал	х	х	0	х		х	0	х	5
7	Шатах тослох материал хад.	0	х	0	х	х	х	0	х	5
8	Засварын талбай	0	х	0	х	х	х	0	х	5
Нийт дүн		12	8	5	16	14	15	5	16	

Агаарын чанарт нөлөөлөх байдал

Агаар бохирдуулагч бодисыг хүний организмд үзүүлэх нөлөөллөөр нь физикийн ба химийн гэж 2 ангилна. Физик нөлөөлөлд: цацраг идэвхт элементүүд, дулааны бохирдол, шуугиан ба нам давтамжийн чичиргээ. Химийн нөлөөлөлд: хийн төлөв байдалтай нүүрстөрөгчийн нэгдлүүд ба шингэн нүүрс устөрөгчид, угаагч бодис, пластмасс, пестицид ба бусад нийлэг бодисууд, хүхрийн, азотын нэгдлүүд, хүнд металлууд, фторын нэгдлүүд, хатуу хольцууд, органик нэгдлүүд зэрэг болно.

Цэгэн эх үүсвэр: Төслийн талбайд байрлах агаар бохирдуулагч цэгэн эх үүсвэр нь дизель хөдөлгүүрийн түлшний шаталтаас үүснэ. Дизель хөдөлгүүр дэх шаталтаас хүрээлэн буй орчин, байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийн хэмжээ, цар хүрээ нь түүний утааны найрлагаас шууд хамааралтай байдаг.

Хөдөлгөөнт эх үүсвэр: Төслийн талбайд хөдөлгөөнт эх үүсвэрийн гол эх үүсвэр нь техник хэрэгсэл /экскаватор, бульдозер, утгуурт ачигч, / юм.

Агаарын бохирдол, химийн бохирдол нь автомашины түлшний шаталтын бүтээгдэхүүнээс шууд хамааралтай. Үүнд:

- Хөдлөх бүрэлдэхүүний тоо
- Хөдөлгүүрийн чанар, техникийн байдал
- Түлшний найрлага шинж чанар
- Хөдөлгүүрийн ажиллагааны горим зэрэг болно.

Талбайн эх үүсвэр: Агаар бохирдуулагч талбайн эх үүсвэрт төслийн талбайн элэгдэл эвдрэлд орсон газрын гадарга, овоолго, ухаш орно.

Газрын гадаргад нөлөөлөх байдал

Дараах хүснэгтэд үзүүлсэн тоон үзүүлэлт нь төсөл хэрэгжих явцын бүтээн байгуулалт, уулын ажилд хамрагдах талбайн нөлөөлөлд өртөх талбайн хэмжээ юм.

Уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаанаас төсөл хэрэгжих орчны хотгор, гүдгэрийн үндсэн шинж, хөгжил, төрөл зүйл, үйл явц, хөгжил хувьсал, эерэг болон сэрэг хэлбэр, морфологи бүтэц, инженер-геоморфологийн тогтцод үзүүлэх нөлөөллийг дараах хүснэгтэд үзүүлэв.

2025 онд нөлөөлөлд өртөх талбай

№	Эдэлбэр газрын нэр	Талбайн хэмжээ, га	Тайлбар
1	Уурхай	20	Уурхайн олборлолтын карьерын талбай хамаарна.
Нийт дүн		20	

Хөрсөн бүрхэвчинд нөлөөлөх байдал

Тухайн орд орчмын хэсэгт хөнгөн шавранцар механик бүтэцтэй, давсжаагүй үржил шим дунд зэрэг уулын хүрэн шороон хөрс зонхилно.

Гадаргын болон газрын доорхи усанд нөлөөлөх байдал

Төсөл хэрэгжих талбайн хэмжээнд гадаргын усанд нөлөөлөх нөлөөлөл байхгүй бөгөөд газрын доорх усыг маш бага хэмжээгээр унд, ахуйн хэрэгцээнд ашиглах тул төдийлөн мэдэгдэхүйц нөлөөлөл үзүүлэхгүй юм.

Амьтны аймагт нөлөөлөх байдал

Төсөл хэрэгжих талбай нь хөхтний газарзүйн мужлалаар Монгол-Түвдийн муж, Монголын хээр ба тал хээрийн дэд муж, Монгол дагуурын тойрогт хамаарна. Уг районд агнуурын ач холбогдолтой 16 зүйлийн хөхтөн, 22 зүйлийн шувуу, 65 зүйлийн шавжтай байна.

3. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ

3.1 Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хадын Худаг хүрэн нүүрсний ордыг ашиглах төслийн байгаль орчныг хамгаалах ажлын төлөвлөгөөг аж ахуйн нэгжээс байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг тодорхойлох аж ахуйн үйл ажиллагааны явцад байгаль орчинг хамгаалах хууль, дүрэм журмын дагуу жил бүр боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

Нөлөөлөлд өртөх байгаль орчны бүрэлдэхүүнд

1. Агаар
2. Ус
3. Хөрс
4. Газрын гадрага геологийн тогтоц
5. Гадаргын болон гүний усны сүлжээ
6. Ургамалан бүрхэвч
7. Амьтны аймаг зэрэг орно

Агаар орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга зам

Төслийн дотоод болон гадаад замыг тоос харьцангуй бага босгодог материалаар хучих, хуурайшилт ихтэй үед зам услах, олон салаа зам гаргахгүй байх тал дээр анхааран ажиллах, уурхайн замаар зорчих хурдны хязгаарыг тогтоох зэрэг ажлуудыг хэрэгжүүлж байна. Уурхайн орчмоос үүсэх нарийн тоосыг агаарт гаргахгүй байх үүднээс тодорхой горимоор чийгшүүлэх, тээврийн хэрэгслээс ялгарах утааны хэмжээг стандарт шаардлагын хэмжээнд байлгах.

Хөрс хуулалтын үед үүсэх тоосжилтоос агаар хамгийн их бохирддог байна. Гэвч тус уурхай нь хөрс хуулалт, тээвэрлэлтийн замыг тогтмол усалдаг болсноор агаар бохирдуулалтын хэмжээг харьцангуй багассан. Мөн уурхайн замыг байнга хус ч олон салаа замыг дарж тэгшилнэ. Уурхайн тээвэрлэлт олборлолтоос үүсэх тоосыг зам усалгаа хийж дарна.

3.1.1 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Нөлөөллийн эх үүсвэрүүд	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Хэрэгжүүлэгч	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжилтэд тавигдах шалгуур, мөрдөх стандарт
1	Ил уурхайгаас үүсэх тоосжилт	Уурхайн үйл ажиллагаанаас	Олон салаа зам гарахаас урьдчилан сэргийлж дотоод болон гадаад замд тэмдэг, тэмдэглэгээ хийх /хийсэн/ Тоосжилтоос сэргийлж замын усалгааг өдөр бүр тогтмол хийх.	Өдөр бүр	Байгаль орчны мэргэжилтэн	Үйл ажиллагааны зардал	Авто замын тэмдэг. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4597 : 2014
2	Хорт хийн ялгарал	Тээврийн хэрэгсэл	Цахилгаан хэрэглээнд ашиглах дизель станц авто тээврийн хэрэгсэл зэргийг шинээр авахад түлш зарцуулалт багатай, ашигт үйлийн коэффициент өндөртэй техник сонгох	2025	Засвар механикийн хэлтэс	-	Авто тээврийн хэрэгслийн техникийн байдалд тавих ерөнхий шаардлага MNS 4598:2011
			Тээврийн хэрэгсэл хүнд машин механизм, техникийг үзлэгт хамруулж, тэдгээрээс ялгарах хорт утааг стандартын төвшинд байлгана, засвар үйлчилгээг тогтмол хийж байна.	Сар бүр дотоод хяналт шалгалтын хуваарийн дагуу	Засвар механикийн хэлтэс	Үйл ажиллагааны зардал	Хүнд даацын авто тээврийн хэрэгсэл техникийн ерөнхий шаардлага MNS 6278:2012
3	Дуу чимээ шуугиан		Дуу чимээ бага гаргадаг, техникийн үзүүлэлт сайтай тоног төхөөрөмж ашиглах	Үйл ажиллагааны туршид тогтмол		Үйл ажиллагааны зардал	Агаарын чанар, Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4585:2007
4	Нийт						

3.1.2 Ус ашиглах талаар авах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ:

Усны цогц бодлогын дагуу орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг тогтмол хэрэгжүүлж, усны хэрэглээг хамгийн бага түвшинд байлгах зорилт тавин ажиллах, усны эх үүсвэрүүдэд эрүүл ахуйн болон хамгааллын бүс тогтоож, холбогдох дэглэмийг мөрдөж ажиллах, Шүүрлийн ус гарвал зүй зохистойгоор ашиглах арга хэмжээ авч байна. Усны гэрээгээ жил бүр шинэчлэн байгуулж төлбөрөө төлж явна.

3.1.3 Удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Нөлөөллийн эх үүсвэрүүд	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Хэрэгжүүлэгч	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжилтэд тавигдах шалгуур, мөрдөх стандарт
1		Уурхайн байгаль орчны хяналт алдагдах	Байгаль орчны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн	2025	Гүйцэтгэх захирал		Байгаль орчны тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.1.7-т заасан
2		Уурхайн байгаль орчныг хамгаалах	Ажил үйлчилгээ үзүүлж буй аж ахуй нэгжүүдтэй гэрээ байгуулахдаа байгаль орчныг хамгаалах үүргийг тусад нь бүлэг болгон оруулж гэрээний биелэлтийг дүгнэж ажиллах	2025	Гүйцэтгэх захирал Байгаль орчны мэргэжилтэн	-	Байгаль орчны тухай хууль
3		Уурхайн байгаль орчны талаар	Байгаль орчин болон үйл ажиллагааг орон нутгийн удирдлага болон ард иргэдэд тайлагнах	2025	Гүйцэтгэх захирал		Байгаль орчны нөлөөлөх байдлын тухай
4		Уурхайн байгаль орчны талаар	Байгаль орчны аудитыг хийлгэх	2025	Гүйцэтгэх захирал	-	Байгаль орчны нөлөөлөх байдлын тухай
Дүн							

3.2. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

Хадын Худаг нүүрсний уурхайн “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ”-г 2023 онд “Газар дэлхий” ХХК-иар хийлгэсэн. Тус үнэлгээнд өгсөн заавар, зөвлөмжийн дагуу байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх төлөвлөгөөг боловсруулдаг. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөг уурхайн жил бүрийн уулын ажлын төлөвлөгөөний хавсралт болгон боловсруулж холбогдох байгууллагуудаар батлуулан ажиллаж ирлээ. Одоогоор тус төслийн үйл ажиллагаа жигдрээгүй зогсонги байдалтай байгаа учир техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх хэмжээнд хүрээгүй байна.

Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ:

Эдэлбэр газруудыг зөв ашиглан байгаль орчныг унаган төрхөөр нь хадгалан хамгаалах ажлыг уурхай барьж байгуулах цагаас эхлэн хатуу хяналт тавьж ажиллах шаардлагатай. Байгаль орчныг хамгаалах зорилгоор дараах ажлуудыг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

1. Хөрсний овоолгыг зураг төслийн дагуу байгуулж, уурхайг ашиглаж дууссаны дараа нөхөн сэргээх ажлыг гүйцээн хийх.
2. Уурхайн нөхөн сэргээлтийн ажилд хэрэглэх үржил шимт хөрсний овоолгыг тусгай газар овоолж ургамлаар хучих
3. Уурхайн ус шүүрүүлэлтийн ажлаас гүний болон хөрсний усны тэнцвэр алдагдахаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч үзэх.

Биологийн нөхөн сэргээлт

Биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг дараах стандарт. Үүнд:

- Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 5917:2008
- Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 5918:2008

Төлөвлөгөөт онд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийхгүй зардлаас гадна хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх зорилгоор ашигт малтмал ашигласны төлбөр, газар ашигласны төлбөр, ус ашигласны төлбөр, агаарын бохирдлын төлбөр зэргийг цаг хугацаанд нь харьяа байгууллагын дансанд төвлөрүүлэхээр 2025 оны үйлдвэр, санхүүгийн зардалд тусгасан.

3.3 Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

2025 онд дүйцүүлэх арга хэмжээний ажлыг сум орон нутагтай зөвшилцөж байгаль орчин хамгаалах, дүйцүүлэн хамгаалах ажлыг хийхээр төлөвлөж байна.

3.4 Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хэдийгээр тухайн лицензийн талбайд эрчимтэй нөлөөллийн бүсэд суурин айл өрхүүд байхгүй байгаа хэдий боловч уурхайн хэрэгцээнд сүү, цагаан идээ, мал мах ханган нийлүүлэхээр хаваржих, зусах, намаржих айлууд нүүдэллэн ирэх хандлагатай байгаа тул уурхайн ашиглалтын үйл ажиллагааны улмаас уурхайн тэлэлт явагдах, уулын ажил эрчимжих зэргээс үүдэн сөрөг нөлөөлөл үүсэхээс төсөл хэрэгжүүлэгч онцгой анхаарч ажиллаж байна.

3.5 Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Уурхайгаас одоогийн байдлаар археологи, палеонтологи, түүх, соёлын дурсгалт зүйлс илрээгүй байна. Хэрэв ашиглалтын явцад түүх соёл, шинжлэх ухааны дурсгалт зүйлс тааралдвал тухайн орон нутгийн удирдлага болон мэргэжлийн байгууллагад хандаж хамгаалалт авах нь зүйтэй.

Хүснэгт.№-4

№	Байгаль орчны бүрэлдэхүүн	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ (га)	Нийт зардал (мян.төг)	Хариуцах эзэн
1	Түүх соёлын өв	Түүх соёлын дурсгал, өв уурхайн үйл ажиллагааны улмаас аюулд өртөх, устгах;	Монгол улсын соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу археологи, палеонтологийн олдвор шинээр илэрвэл газар шорооны ажлыг түр зогсоож мэргэжлийн байгууллагад хандаж хамгаалах арга хэмжээг яаралтай авах.	20.55 га	Ашиглалтын үйл ажиллагааны зардал	Компанийн удирдлага
Нийт зардал, мян төг						

3.6 Химийн бодисын эрсдлийн менежментин төлөвлөгөө

“Буман эксплорейшн” ХХК нь Хадын худгийн уурхайн үйл ажиллагаанд химийн бодис хэрэглэдэггүй тул химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө төлөвлөөгүй болно.

3.7 Хог хаягдлын менежментын төлөвлөгөө

Төслийн талбайд үйлдвэрлэлийн бүхий л үе шатнаас гарах хог хаягдлыг хүрээлэн буй орчин, хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй байх талаас анхаарч урьдчилан сэргийлэх, хязгаарлах, дахин ашиглах арга хэмжээг төлөвлөж удирдлага зохион

байгуулалтаар хангаж ажиллах нь компанийн байгаль орчны бодлогын зорилгын нэг хэсэг юм. Хог хаягдал үүсгэгч этгээд /ажилтан, албан хаагч, хэлтэс нэгж/-д хог хаягдлын зохистой байдлыг ухамсарлах дадлыг хэвшүүлснээр хүрээлэн буй орчны бохирдлоос сэргийлэх, цэвэр орчинд ажиллаж амьдрах таатай нөхцлийг бий болгох зорилгыг тавин ажиллана.

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Нөлөөллийн эх үүсвэрүүд	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Хэрэгжүүлэгч	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжилтэд тавигдах шалгуур, мөрдөх стандарт
1	Хөрс хатуу, шингэн хог хаягдлаар бохирдох	Антропоген нөлөөлөл	Хог хаягдлыг гарал үүслээр нь ангилан ялгаж, хураан хуримтлуулах зориулалтын цэгт хогийн сав байрлуулах /ажилчидын амрах байр, авво засварын талбай, гал тогоо/	2025	Байгаль орчны мэргэжилтэн	1,000	Хог хаягдлын тухай хууль
2	Хөрс хатуу, шингэн хог хаягдлаар бохирдох		Дахин ашиглах хог хаягдлыг хуванцар, УЗОБ материал /дугуй, сав, баглаа боодол/ зэрэг хог хаягдлыг дахин ашиглах цэгт хүргэх хуваарь, Ашиглагдахгүй хог хаягдлыг ландшафлын аргаар булаах	2025	Байгаль орчны мэргэжилтэн, орон нутаг		Дахин ашиглах хог хаягдлыг тээвэрлэхдээ орон нутгийн ТҮК-тэй гэрээ байгуулах.
Дүн						1,000.0	

3.9 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Хүснэгт №-6

Байгаль орчны хүчин зүйл	Хяналтын үзүүлэлт	Байршил	Давтамж	Хууль, бодлого, стандарт	Хариуцах эзэн	Төсөв, мян.төг
Агаарын чанар						
Хөрс хуулах, элс олборлох, тээвэрлэх зэргээс агаарт тоосны бохирдол үүсэх, Машин механизм, тоног төхөөрөмжийн дутуу шаталтаас бохирдол үүсэх	CO ₂ NO ₂ SO ₂ Тоос (нийт, PM10, PM2.5) Дуу чимээ, шуугиан, доргио	уурхайн салхины чиглэлийн дээр, доор – тус бүр 1 цэг Засварын газар – 1 цэг Уурхайн тосгон-1 цэг	Агаарын чанарын хэмжилтийг жилд 2 удаа хийх /тоосны хэмжилтийг 24 цагийн туршид хэмжих Машин механизм, тоног төхөөрөмжийн дутуу шаталтаас үүсэх бохирдлыг 2 цаг тасралтгүй хэмжих/	MNS 4990:2000. MNS 4968:2000 MNS 4994:2000 MNS 12.1.06:1988 MNS 12.4.005:1985	Мэргэжлийн судлаач эсвэл уурхайн байгаль орчны мэргэжилтэн хариуцан хийлгэх	Үйл ажиллагааны зардал
Хөрсөн бүрхэвч						
Шатах тослох материал, хог хаягдлаар хөрс бохирдох. Шимт хөрсний ялзмаг багасах	Хөрсний механик бүтэц, Хими физикийн шинж чанар, Бохирдол, нефтийн бүтээгдэхүүн	Хүнд машин механизм байрлаж буй талбай – 1 цэг Шимт хөрсний овоолго – 1 цэг	8-9 сард 2 удаа	MNS 5850 : 2008	Уурхайн БО-ны мэргэжилтэн	Үйл ажиллагааны зардал
Ус						
Хөрсний бохирдолтоор дамжин газрын доорхи ус бохирдох, уурхайн ус ашиглалт, шүүрлээс газрын доорхи усны түвшин буурах, нөөц багасах, бохирдох	Усны чанарын үндсэн үзүүлэлт, гидробиологи, бактериологи, усны түвшин, ундрага	Ундны ус – 1 дээж Усан сан - 1 дээж Шүүрлийн ус – 1 дээж худаг –1 дээж	9-р сард 1 удаа	MNS 900:2005. Ундны усны чанарын стандарт MNS 4943:2011. Хүрээлэн буй орчинд нийлүүлэх цэвэршүүлсэн бохир ус	Уурхайн БО-ны мэргэжилтэн	Үйл ажиллагааны зардал

Амьтан						
Амьтдын амьдралын орчинг алдагдуулах, үргэх, дайжих, устгах	Амьтдын зүйлийн бүрэлдэхүүн, тоо толгой (нягтшил), тархалт, байршил, шилжилт хөдөлгөөн	Төслийн талбай, түүний ойролцоо	9-р сард 1 удаа	Ажиглах болон дээж талбайн тооллого Цэгэн ажиглалт, трансектийн аргууд	Мэргэжлийн байгууллага, судлаач	
Ургамлан нөмрөг						
Олборлолт, тээвэрлэлт зэрэг уурхайлалтын үйл ажиллагаа, усан сан, тосгон зэрэг барилга байгууламж барих ажиллагаанаас ургамлан нөмрөг талхлагдах, устгах	Зүйл Бүрхэц Бодгалийн тоо Дундаж өндөр Биомасс	Төслийн талбай, түүний ойролцоох хэмжээнд талбайн	4-5-р сард 1 удаа	Бичиглэл, ургацын дээж авах	Байгаль орчны мэргэжилтэн хариуцана	5,000
2025 онд зарцуулах зардал, мян.төг						5,000.0

3.10 Төлөвлөгөөний биелэлтийг оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

Монгол Улсын Засгийн газрын 2012 оны 222 тоот тогтоолын дагуу Олборлох үйлдвэрийн ил тод байдлын талаар нийтэд мэдээллэж байх тогтоолын дагуу “Буман эксплорейшн” ХХК нь уурхайн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага түвшинд байлгах, байгаль орчны бохирдлоос сэргийлэх, тогтвортой уул уурхайг дэмжих зэрэг үүрэг хүлээсэн бөгөөд ажилчид, орон нутгийн иргэд болон бусад сонирхогч талуудад төслийн байгаль орчны бодлого үйл ажиллагааг нээлттэй болгох, ажил хэрэгч харилцааг дэмжих үүднээс төслийн БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнан, хэлэлцүүлнэ. Тус хэлэлцүүлгийг 2025 оны 11 сард зохион байгуулах ба тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг тайланд хэлэлцүүлгийн үр дүнг оруулна.

Хүснэгт №7

БОМТ, түүний хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх арга хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацаа	Хэлэлцүүлэгээр санал авах чиглэл	Зохион байгуулах газар
Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага	Тайлан хүргүүлж тайлагнах	Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар	12 сард	Цаашид анхаарах асуудал	БОАЖЯ
Төсөл хэрэгжүүлж буй нутаг дэвсгэрийн сум, багийн иргэдийн хурал	Хэлэлцүүлэх	Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийн талаар	Хагас жил тутам буюу 7 ба 11 сард	Цаашид анхаарах асуудал	Сум багийн төв
Төслийн ажилчид ба орон нутгийн иргэдэд	Тайлагнах	Ирсэн гомдол, санал, хүсэлтийг хүлээн авч цаг алдалгүй даруй шийдвэрлэж байх	Тухай бүрд	Цаашид анхаарах асуудал	Уурхайн хурлын танхимд

3.11 2025 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын задаргаа

Хүснэгт №8

д/д	Хийгдэх ажил	Хариуцах эзэн	Хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг	Ажлын хэмжээ	Нийт зардал /мян.төг/
Хог хаягдалын менежмент						
1	Хатуу ба шингэн хог хаягдал зайлуулах, ариутгах Уурхайн дотор болон уурхайн ойр орчимл хатуу ба шингэн хог хаягдал, нефтийн бүтээгдэхүүн хаяхгүй байх, орчныг цэвэрлэх	Уурхайн захиргаа	6-12 сар	Хог хаягдлын тухай, Ахуйн болон үйлдвэрийн хог хаягдал, аюултай хог хаягдлын тухай	20.55 га	1,000
Агаар орчинг хамгаалах						
2	Нүүрсний мөргөцөг болон овоолго өөрөө шатах нөхцлийг арилгах, овоолго болон ажлын бус хажуу дахь нүүрсний хаягдлыг хөрс шавраар дарах=	Уулын инженер	6-12 сар	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль	20.55 га	Ашиглалтын үйл ажиллагааны зардал
3	Тоосжилтыг багасгах, хөрс, нүүрсний мөргөцгүүд, уурхайн дотоод тээврийн зам талбайг услах	Уулын инженер	6-10 сар		20.55 га	
Усан орчинг хамгаалах						
4	Усны эх үүсгэвэрүүдийг болзошгүй бохирдлоос хамгаалах	Уурхайн захиргаа	-	Усны тухай хууль		
Ургамал орчинг хамгаалах						
5	Шинэ баригдах кемпийн урд талбайд мод тарина	Уурхайн захиргаа				5,000
Хөрс орчинг хамгаалах						
6	2025 онд уулын ажилд өртөх үржил шимт хөрснийг хуулж овоолгод хураах, Овоолго болон замын доор дарагдах шимт хөрсийг хуулах, овоолох	Уурхайн захиргаа	5-9 сар	MNS 5916:2008	20.55 га	Ашиглалтын үйл ажиллагааны зардал

Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ						
7	Монгол улсын соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу археологи, палеонтологийн олдвор шинээр илэрвэл олборлолтын ажлыг түр зогсоож мэргэжлийн байгууллагад хандаж хамгаалах арга хэмжээ авах	Уурхайн захиргаа	Ашиглалтын хугацаанд	Монгол улсын хууль		
Удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр						
8	Уурхайг удирдлага зохион байгуулалтаар оновчтой хангах	Компанийн удирдлага		Монгол улсын хууль		
Ан амьтанг хамгаалах чиглэлээр						
9	Уурхайн олборлолт бага овоолго тээврийн хэсэгт үргэж дайчсан, зэрлэг ан амьтан орж гэмтэх, үрэгдэхээс сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх	Уурхайн захиргаа	Ашиглалтын хугацаанд	Амьтны тухай хууль	20.55 га	Ашиглалтын зардал
10	Уурхайн ажиллагсадад зэрлэг ан амьтадыг үргээх хууль бусаар агнахыг хориглох	Уурхайн захиргаа	Ашиглалтын хугацаа	Амьтны тухай хууль	20.55 га	Ашиглалтын зардал
11	Ашиглалтын талбайд мал оруулахгүй байх асуудлыг уурхайн харуулын албаныхан, байгаль орчны мэргэжилтэн бусад холбогдох хүмүүс анхаарч ажиллах, уурхайн талбайн орчинд нутагладаг малчин өрхийн иргэдтэй хамтран ажиллах	Уурхайн захиргаа	Ашиглалтын хугацаанд	Амьтны тухай хууль	20.55 га	Ашиглалтын зардал
Орчны хяналт шинжилгээ						
12	Хөрс, ус, агаарын сорьц авч мэргэжлийн	Мэргэжлийн байгууллага	6-10		20.55 га	1,000

	байгууллагаар шинжлүүлэх					
Бусад						
13	Кемпийн ойр орчимд ажил хийх	Уурхайн захиргаа	6-10 сар		0,5	Ашиглалтын зардал
Дүйцүүлэн хамгаалах						
14	Дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлт / орон нутгийн удирдлагатай хамтран зохион байгуулах	Уурхайн захиргаа	6-11 сар		0,5 га	5,000
Дүн (жилээр) /мян.төг/			12,000.0 мян.төг			

“Буман эксплорейшн” ХХК-ийн 2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал 12,000 мян төгрөг болж байна. Үүний 50% буюу 6,000 мян төгрөгийг Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.15 дахь заалт, Байгаль орчны ногоон хөгжлийн яамны сайдын 2014 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн А-04 тоот тушаалын дагуу Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтийн баталгааны тусгай дансанд байршуулна.

Эрх зүйн орчин

Дорнод аймгийн Матад сумын Хадын худгийн хүрэн нүүрсний ордыг ашиглах төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд хамаарах дагаж мөрдөх хууль дүрэм журам заавруудын нэр томъёог хавсаргав.

Монгол улсын хуулиуд

- Агаарын тухай
- Ариун цэврийн тухай
- Байгаль орчныг хамгаалах тухай
- Газрын тухай
- Галын аюулгүй байдлын тухай
- Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай
- Усны тухай
- Ургамал хамгааллын тухай
- Ой хээрийг түймрээс хамгаалах тухай
- Хог хаягдлын тухай

Стандартууд

- Байгаль орчныг хамгаалах стандартын систем Үндсэн дүрэм MNS 17,00,06-79
- Агаар орчны чанарын үзүүлэлт, Ерөнхий шаардлага MNS 4585-98
- Агаарын чанарын стандарт MNS 4585 /2007
- Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Ажлын байрны агаар дахь тоосны агуулгыг хэмжихэд тавигдах ерөнхий шаардлага.MNS 5010:2001
- Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, түүнд тавих хяналт MNS 0 900-92
- БОХ. Ус ашиглалт, хамгаалалт MNS 17,1,1,10-79

- БОХ. Усан мандал. Ус ашиглалтын ангилал MNS 17,1,1,14-80
- БОХ. Усан мандал. Газрын доорхи усыг Бохирдлоос хамгаалах ерөнхий шаардлага MNS 33,42-82
- Усан орчны чанарын үзүүлэлт, Ерөнхий шаардлага MNS 4586:98
- Усны чанар хаягдал бохир ус MNS 4943:2000
- Ундны ус эрүүл ахуйн шаардлага, түүнд тавих хяналт MNS 900-92
- Усны чанар MNS, ISO 6107-1:2002
- БОХ. Газар. Газар эдэлбэр. Газар ашиглалт MNS 3473-83
- Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Техникийн шаардлага MNS5917:2008
- Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын ангилал MNS5915:2008
- Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS5918:2008
- Ашигт малтмал эрж хайх ажлын явцад эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Техникийн шаардлага MNS 4915:2000
- Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрсний хуулалт. Техникийн шаардлага MNS 4917:2000
- Эвдэрсэн газрын хажуугийн налуу. Техникийн шаардлага MNS 4920:2000
- БОХ. Сэргээн сайжруулах эвдэрсэн газрын ангилал MNS 17,5,1,18-83
- Хөрснөөс шинжилгээнд дээж авахад тавигдах шаардлага MNS 3298-90
- Хөрсний ариун цэврийн үнэлгээний үзүүлэлт MNS 3297-91
- Хот суурин газрын хөрсний ариунцэврийн үнэлгээний үзүүлэлтийн норм”
- БОХ. Хөрс. Ариун цэврийн байдлын үзүүлэлтийн нэг төрөл MNS 39,85-87
- БОХ. Хөрс. Хот суурин газрын хөрсний үнэлгээний үзүүлэлтийн норм MNS 32,97-91

Засгийн газрын тогтоол

- Төлбөрийн хувь хэмжээг тогтоох тухай. Засгийн газрын 1995 оны 154-р тогтоол
- Усны үндэсний хөтөлбөр. Засгийн газрын 1999 оны 43-р тогтоол
- Байгаль орчныг хамгаалах талаар авах зарим арга хэмжээний тухай Засгийн газрын 1995 оны 151-р тогтоол
- Агаар хамгаалах хөтөлбөр. Засгийн газрын 1999 оны 82-р тогтоол
- Газрын төлбөрийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэх тухай. Засгийн газрын 1997 оны 152-р тогтоол
- Хог хаягдлыг бууруулах тухай. Засгийн газрын 1999 оны 51-р тогтоол
- Цахилгаан эрчим хүч ашиглах дүрэм. Засгийн газрын 1996 оны 147-р тогтоол, хавсралт №2